

Arvot yhteiskuntatieteissä

MIKA HANNULA

Politiikka 2/1992:ssa vanhempi tutkija Matti Wiberg käsittelee ja arvostelee hyvin selkeästi ja seikkaperäisesti Ruotsissa järjestettyä laajaa valtatutkimusta ja sen tuloksia. Wiberg ei ole tyytyväinen tutkimuksen antiin. Se ei hänen mielestään vastannut asettamiinsa kysymyksiin. Hän toivoo Suomessa pystyttävän parempaan.

Ruotsin tutkimuksen yhtenä perusongelmana oli se, että tavoitteista vastasivat tutkimuksen ulkopuoliset, poliitikot. Tutkimus ei lopulta tutkinut valtaa eli sitä, mitkä ovat maan tärkeimmät valtaresurssit ja miten ne ovat jakaantuneet. Wiberg tuo myös esille ruotsalaisten tutkijoiden arvostelut siitä, että suuren projektin oheen olisi tullut mukauttaa vaihtoehtoisia tutkimuksia, joiden perusoletukset olisivat olleet erilaisia.

Kirjoituksensa lopussa hän toteaa, että »politiikan tutkimuksen tehtävä on paljastaa poliittisen järjestelmän todellinen vallankäyttö». Aikaisemmin hän kirjoitti, miten osa tutkimuksesta (kirja *Medborgarnas Makt*) kartoitti pelkästään »kansalaisten subjektiivisia käsityksiä, ei objektiivisia oloja». Wiberg siis luottaa objektiiviseen tietoon ja sen hankkimisen mahdollisuuteen valtatutkimuksessa. Hyvä niin, mutta herää mielenkiintoinen uinuva kysymys, mitä sana objektiivisuus ja sen vastapari subjektiivisuus tarkoittaa tässä yhteydessä. Onko se kontekstisidonnainen objektiivisuus vai universaali objektiivisuus, joka väittää olevansa arvovapaa?

Wiberg jatkaa: »Suomalaisessa valtaselvityksessä ei kannata tuhlata voimavaroja empiirisestä

tutkimuksesta irrallisten valtamääritelmien inventoimiseen.» Kannanotto on nähdäkseni varsin huolestuttava ja — tietoisesti tai ei — peittelevä ja hämäävä. On tietysti esimerkillistä, että tutkija pitää huolta verovarojen kohdentumisesta. Valittavasti Wiberg samalla kieltää erilaisten ja ehkä uusien valtamääritelmien, -käsitysten ja -hahmottelujen tutkimisen. Ne eivät ole olennaisia. Mielipiteensä kullakin, mutta itse teossa hän — sitä kuitenkaan ilmoittamatta — olettaa yhden tietyn valtamääritelmän, jolle se empiirinen, verovaroin tuettava tutkimus pitää perustaa.

Mikä on tämä valtamääritelmä? Miksi se on ainoa ja oikea? Vaikuttaa aivan kuin Wiberg menisi omissa toiveissaan vastaavalla tavalla laput silmillä vallanpitäjien ja -käyttäjien karnevaaleja katsomaan kuin ruotsalaisetkin. Hän näyttää yksinkertaisesti hylkäävän kaiken teoreettisen keskustelun vallan määrittelystä. Se ei ole tarpeellista eikä hänen viitekehyksessään edes mahdollista. Vaikuttaa siltä, että Wibergin mukaan rationaaliset toimijat väistämättä päätyvät tuohon kyseiseen oikeaan määritelmään. Me muut, jotka miellämme valtakäsitteen monisyisenä, hyvin kiistanalaisena ja kontekstisidonnaisena käsitteenä, olemme irrationalisteja. Toivottavasti Wiberg itse tietää, mikä tämä ylin ja parhain valtamääritelmä on, ja mahdollisesti myös välittää tietonsa muillekin. Kunnioittaisin hänen mielipidettään, jos vain sen tietäisin, mutta minun on vaikea luottaa ja uskoa, että hänen mielipiteensä (tai ehkä se onkin totuus) olisi arvovapaa.

Mielestäni Wiberg kirjoituksessaan tahattomasti tai tahallaan välttää vastuuta. Hän ei kerro omia teoreettisia kantojaan, arvoasetelmiaan eikä motiivejaan. Hän ei noudata tieteen vaatimuksia reilusta ja avoimesta pelistä, vaan piiloutuu muilta tuntemattomana pysyvään aatejärjestelmään. Oudointa, tai toisaalta ehkä luontevinta, on, että tällä näkymättömällä aatejärjestelmällä hän kuitenkin hylkää muut tarkastelutavat ja oikeuttaa omat johtopäätöksensä.

Mitä Wiberg pelkää? Vaivaako häntä tunne, jota William Connelly kutsuu koti-ikäväksi? Onko hänellä lämpimikseen yllään kartesiolainen ahdistus? Kiistatonta ja transsendentaalista tietoa on pakko saada. Pysyvä, muuttumaton totuus on oltava läsnä. Aina ja kaikkialla. Muutoin mikään ei ole enää varmaa, vaan kaikki käy ja, mikä pahinta, arjen kipeä absurdisuus kaatuu säälittä päälle ja aiheuttaa epistemologisen kriisin. Silmät avoina ja uteliaina todellisuus ei asetaudu sille annettuihin tiukkoihin raameihin.

Arvosidonnaisuuden ongelma nousee esiin myös Jaakko Nousiaisen kirjassa *Politiikan huijulla*. Hän toteaa kirjansa lopussa, että tutkimus on asemaltaan sikäli rajattu, että päätöksentekojärjestelmää on tarkasteltu vain korporatismiulottuvuudella. Konsensus on Nousiaisen mielestä merkitykseltään syvempi ja hallituspolitiikalla on myös laajemmat välittömät ja välilliset vaikutuskehänsä koskien koko yhteiskuntaa. Erottaakseen aiemmat johtopäätöksensä ja tuloksensa spekuloinnista hän kirjoittaa: »Mutta tämän konsensusen ja enimpien noiden vaikutuskehien välistä suhdetta koskevat väittämät ovat nykytiedon valossa ja vaihtoehtoja punnitien väistämättä arvostuksiin perustuvia, osa poliittista keskustelua» (Nousiainen 1992, 220).

Nousiaisen lause on perin ongelmallinen, koska hän näyttää väittävän kirjan edeltävien 219:n sivun olevan enemmän tai vähemmän arvostuksista vapaita ja ei-poliittista keskustelua. Mielestäni Nousiainen ei ole arvovapaa tai edes neutraali havainnoitsija, vaikka hän kuinka niin haluaisikin. Hän on kiinni omista lähtökohdissaan ja kontekstissaan.

Ihminen kuuluu yhteisöön, ja Aristoteleen mukaan hänen olemuksensa toteutuu parhaiten yhteisössä. Yksilö muovaa omaa kuvaansa itsestään ja ympäröivästä maailmasta yhteisön omaksumien tapojen, normien ja käytäntöjen kautta. Hän on osa traditiota, halusi tai ei. Yhteiskunnan raamien sisällä muokkautuminen ja oleminen ei lamaannuta tai aliarvioi häntä yksilönä, toimijana. Vasta

rajansa tuntiessaan ihminen kykenee toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla. (MacIntyre 1985, 221.)

Tiede on arvioihin perustuvaa toimintaa. Richard Rorty (1980) on pyrkinyt osoittamaan, että objektiivisuus valepuvustaan riisuttuna käsitteenä tarkoittaa tietyn justifikaatiosysteemin normeihin sopeutumista. Se ei ole sen enempiä, eikä myöskään vähempää. Nähdäkseni sopeutuminen inhimillisiin rajoituksiin on välttämätöntä. Me emme pysty astumaan ulos traditiosta ja vertailemaan itseämme johonkin absoluuttiseen, koska sellaista ei ole olemassa (Rorty 1987, 33). Filosofian tehtävä on terapeutinen. Se ei ole suurten muuttumattomien totuuksien tavoittelemista, vaan etsintää, joka auttaa meitä löytämään uusia tapoja kuvata itseämme. (Rorty 1980, 359.)

Arvosidonnaisuus ei poista tutkimuksen meriittä, sen tunnustaminen päinvastoin lisää sitä. Se ei romuta tai upota tieteen merkitystä, vaan pikemminkin avoin peli luo mahdollisuuden kipeiden asioiden tasavertaiseen tarkasteluun, joka välttää teennäisyyttä. On eri asia loikata sokeasti valtatutkimustuloksista poliittiseen totuuteen siitä, miten hallituksen päätös vaikuttaa ympäristönsuojeluun, kuin esittää tutkijan omat intuitiot ja preferenssit mahdollisimman selvästi. Tutkijan omien arvojen ja teoreettisten lähtökotien eksplikoiminen ei ole populistista ylilyöntiä.

Käsite vallasta, jos mikään, on luonteeltaan hyvin monipuolinen ja värikäs. Nähdäkseni valtaa sosiaalisena vuorovaikutuksena tulisi tutkia todella monilla poikkitieteellisillä tavoilla, jotka täydentävät ja rikastuttavat tutkimusta. Esimerkkinä voin mainita Steven Lukesin (1974), joka jakaa vallan kolmeen ulottuvuuteen, joissa perimmäinen ero valtakäsitteissä juontaa siihen, miten intressit määritellään. Jako liberaaliin, reformistiseen ja radikaaliin intressimäärittelyyn kuvastaa, miten monisyinen käsite voi olla. Lukesin mallissa eri tasot eivät sulje toisiaan pois, vaan täydentävät toisiaan. Todellisuus ei ole yksipuolinen. Tuskin tutkimuksenkaan tulisi välttämättä monotonisuutta ja vaihtoehdottomuutta vaatia ja tahtoa.

»Meiltäkin puuttuu vain ihmisen ylpeys, joka on uskollisuutta omia rajoja kohtaan, oman osansa selvää tajuamista ja sen rakastamista» (Camus 1962).

LÄHTEET

Camus, Albert (1962): Helenan maanpako. Teoksessa *Camus'n esseitä*. Otava.

- Lukes, Steven (1974): *Power. A Radical View*. Macmillan, London.
- MacIntyre, Alasdair (1985): *After Virtue. A Study in Moral Theory*. 2nd ed. Duckworth.
- Nousiainen, Jaakko (1992): *Politiikan huipulla. Ministerit ja ministeristöt Suomen parlamentaarisessa järjestelmässä*. WSOY, Porvoo.
- Rorty, Richard (1992): *Philosophy and the Mirror of Nature*. Basil Blackwell.
- Rorty, Richard (1987): Pragmatism and Philosophy. Teoksessa *After Philosophy. End of Transformation?* Toim. Baynes, Bohman ja McCarthy. MIT Press, Cambridge.
- Wiberg, Matti (1992): Vallan patologit Ruotsin mallin äärellä? Ruotsin *Maktutredningen*, 1985—1990. *Politiikka* 34:2, s. 104—117.